

Заттық әлем концепті және түсінінгі

ЖАРИЯЛАНДЫ
28.12.2022

СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/128403/

Күнделікті өмір шағылысқандықтан емес, рефлексиядан қашқақтағандықтан түсінікті болып көрінеді. «Күнделікті өмір» кейбір әдеттен тыс оқиғамен бұзылмайынша талданбайды, содан кейін ол қалыпты, күнделікті құбылыс ретінде түсіндіріледі. Күнделікті өмір бірқатар гуманитарлық пәндердің зерттеу объектісі болып табылады, олардың арасында тіпті «күнделікті өмір» ұғымының өзін анықтауда келісім жоқ. Пәндік әлемнің жалпы моделін құру-философияның функциясы, оның практикалық қанаты. Бұл қанат ежелгі дәуірден бастап әлеуметтік философия мен теориялық әлеуметтану, Этика, саясаттану және т.б. салаларына дейін созылды. Философия қол жеткізген материалдық мәдениеттің мәні туралы шамамен идеялар, Аристотельдің сөзімен айтқанда, «өзі ханым», ол «теологияның қызметшісі» рөлінде болған кезде оның мүдделері өрісінен мүлдем бас тартты. XV және XVI ғасырларда. философия біртіндеп монастырлық ұяшықтан ақ жарыққа шығады. Заттық мәселелерде ойшылдардың бүгінгі күнге дейін сақталып келе жатқан пайда мен сұлулық арақатынасына ерекше қызығушылығын атап өткен жөн. Жасанды түрде жасалған объектілер әлемін түсінуге классикалық философиялық ойдың күрделі үлесі оның мағыналы орындылығы, ондағы адамның жалпы мәнін бейнелеу, пәндік формалардың тілі, объективті орта арқылы адамның қалыптасуы туралы пайымдаулар болды. Философтар жасанды түрде жасалған заттардың эстетикалық және утилитарлық принциптерін талдайды және мынаны атап өтеді, жалаңаш утилитаризм идеясы тек XIX ғасырда қалыптасты. бастапқыда заттың мақсаты туралы түсінік ол көтерген бейнеге органикалық түрде тоқылған. Біз бүгін атайтын нәрсенің негізінде «көркем түрде» заттар, оның мәні, мағынасы, адам өміріндегі рөлі туралы нақты, семантикалық мағыналы идеялар жатыр. Бұл ұғымдар үнемі күрделене түседі, соның ішінде жаңалары элементтерді зерделей келе анықталады.

Зерттеу мақсаты. Мақалада заттық әлем туралы түсінік бірнеше бағытта ашылады: антропология, археология, этнография, аксиологиялық, оны зерттеудің тарихи-эстетикалық және семиотикалық тәсілдері. Әлем эволюциясын философиялық тұрғыдан түсіну қажеттілігі туралы қорытынды жасалады заттар мен заттық әлемнің жалпы

моделін құру міндеті қойылған.

Зерттеу нәтижелері: Материалдық заттар гуманитарлық зерттеулерде өз орнын тапты. Нысандар, акторлар, актанттар, ассамблеялар және басқа да инкарнациялар. Соңғы жылдары олар кеңестік жобаның тарихы бойынша жұмыстардың назарында болды. Материалдық бұрылыс тарихнама өрісінің әдіснамалық және тақырыптық әртүрлілігін кеңейту үшін маңызды болды. Материализм объективі арқылы тарихшылар құбылысқа бет бұрады, кеңестік тұтыну, кеңес адамының қарым-қатынасы, кеңестік пен физикалық заттар, кеңес қоғамындағы технология мен өнертабыстың рөлі, сондай-ақ басқа аспектілер, көбінесе кеңестік модернизм нұсқасы туралы пікірталас аясында. Тарихшы Брендон Шехтердің [1][1,71] «Сарбаздардың заттары: екінші майдандағы Қызыл армия» кітабы дүниежүзілік соғыс материалдық Нысандар перспективасында», ағылшын тілінде жарық көрді. 2019 жылы Корнелл университетінің АҚШ баспасында тілге арналған КСРО тарихының маңызды аспектілерінің бірі-кеңестік материалдық әлем сарбаз, немесе нақтырақ айтсақ, Ұлы Отан соғысының материалдық тарихы заттар тарихының объективі арқылы. Брендон Шехтердің жұмысы тек объектілер мен адамдардың ғана емес, сонымен қатар жеке және қоғамдық, эмоциялар мен мотивациялардың, кеңестік пен уақыттың өзара әрекеттесуін көрсету арқылы кеңестік материалды зерттеуге ықпал етеді. Бұл материалдық объектілер әлемі соғыс пен жеңіске жағдай жасап қана қоймай, сонымен қатар адамдарды өзгертіп, мүмкіндіктер ашып, олардың әр түрлі өзара әрекеттесуіне шектеулер қойғанын дәлелдейтін маңызды зерттеу. Осылайша, материалдық объектілер кеңестік қоғамның не екенін түсіну үшін тағы бір маңызды өлшем береді.

Күнделікті өмір тарихшысы жеке адамдардың қазіргі ережелер мен заңдарға топтық және жеке реакциясын түсіну міндетін қояды. Сонымен қатар, егер дәстүрлі этнографияда бос уақытпен қатар өмір өндіріс саласына қарсы болса, күнделікті өмір тарихшылары еңбек жағдайларын, еңбек мотивациясын, жұмысшылар арасындағы қарым-қатынасты және олардың өкілдерімен өзара әрекетін зерттеуді өздерінің міндеттерінің бірі деп санайды. әкімшілік пен кәсіпкерлер. Яғни, олар күнделікті өмір саласындағы өндірістік өмірді қамтиды. [2,326] [2]Және тағы бір маңызды жағдай. Күнделікті өмір тарихшысы тарих-баяндамаға мәтінді оқудың, ондағы ойлар мен бағалардың айтылу жағдайлары туралы ойлану, хабардың ішкі мәніне ене отырып, айтылмаған және кездейсоқтықты ескере отырып оқудың өзіндік әдісіне қарсы тұрады. жарылған. Күнделікті өмір тарихшысының талдауының өзегі – қоғамды жеке тұлға тұрғысынан зерттеу. Күнделікті өмірді зерттеудегі жеке тұлға белгілі бір жағдайларда табиғи, уақытша және саяси өмір сахнасында әрекет ете отырып, жағдайды анықтаушы, басқалармен бірге әлеуметтік рөлдерді құру және оларды ойнау ретінде бейнеленуі керек. Күнделікті өмір тарихын қолдаушылар күнделікті өмірді зерттеуге басымдық бере отырып, өткенді түсінуді байыту үшін құрылымдық көзқарасты ауыстыруға емес, нақтылауға шақырады. Бұл олардың пікірінше, институционалдық және адами

факторлардың дихотомиясын көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, күнделікті өмір тарихын неміс тарих ғылымының аясындағы бағыт ретінде ғана емес, сонымен қатар «үлкен» саяси тарихтың түсіндірме үлгілерінің дағдарысымен байланысты әлемдік тарихи ойдың дамуындағы белгілі бір тенденция ретінде де қарастырған жөн. бәрінен бұрын элиталар мен құрылымдардың тарихы. Американдық әлеуметтанушы және тарихшы К.Тиллидің 1980 жылдардың ортасында күнделікті өмірді «тарихи процестің толқынды суларына» қосуға шақыруы кездейсоқ емес.

Батыс германдық тарих ғылымында, А.Бруно [3,126[3]] пікірінше, «перспективалар өзгерді: кеңселер мен салондардың сирек атмосферасын, жоғары тұлғалардың істері мен мемлекеттік оқиғаларды зерттеуден, жаһандық қоғамдық құрылымдар мен процестерді талдаудан, ол шағын өмір әлеміне, сұр аймақтарға және күнделікті өмірдің тауашасына айналды ». Дегенмен, ескі, саяси бағыттағы тарих ғылымы да жойылған жоқ. Оның үстіне қазіргі әлеуметтік тарихшылар өнеркәсіптік капитализмнің дамуы, ұлттық мемлекеттердің құрылуы, революциялар, таптардың қалыптасуы сияқты әлеуметтік құрылымдар мен процестерді назардан тыс қалдырмайды. Өйткені, құрылымдық өзгерістердің себептері туралы мәселе көбінесе тарихи әрекеттердің «қарапайым адамдарға» әсер ету мәселесіне әкеледі.

Зерттеу материалдары. Мәдениеттанудың құрамдас бөліктері туралы ойлар, ол біріктірілгендей, тек армандар сияқты көрінеді. Мәдениет тарихы, Мәдениет әлеуметтануы, этнография және т. б. сияқты «блоктар» тәуелсіз қалыптасқан ғылымдар болып табылады, олар мәдениеттануға қатысты бөлімдер немесе бөлімдер ретінде емес, жалпы мәдениеттің құрылымының, жұмысының және дамуының жалпы заңдылықтарын түсіну және ашу үшін материал беретін көздер ретінде әрекет етеді. немесе оның фрагменттері. Бұл, шамасы, С. Н. Иконникова [4][4,746] айтқан философиялық ғылым ретінде мәдениеттану пәнінен тұрады. Осы бұрышта біз пәндік әлемді қандай да бір жолмен зерттейтін ғылымдарға жүгінеміз. Мұнда бірқатар зерттеу бөлімдері бар: тарихи, ақпараттық, философиялық, аксиологиялық, эстетикалық, этикалық және т.б., олардың көпшілігі қиылысады, бір-біріне ағып кетеді. Адам жасаған пәндік ортаға деген кең философиялық көзқарасқа басқалардан жақын антропология-бүгінде мәдениеттану сияқты жан-жақты және жан-жақты пән. Британдық классикалық антропологияның соңғы өкілі және қазіргі ғылыми антропологияның ізашары Ф.Ратцель [5][5,546] өзінің кең материалды тұжырымдамалық түсіндіруімен адамның алғашқы қажеттіліктері өнертабыстар, мылтықтар, қару-жарақ арқылы қанағаттандырылатындығын дәлелдеді. Дәстүрге сүйене отырып, бірге өмір сүретін және бірге жұмыс істейтін бірлескен адамдар тобының қолындағы басқа материалдық құрылғылар. Фрезер мәдениетке эволюциялық көзқарастарды дамытты. Неміс географы этнолог Ю. Липс [6][6,376] диффузияны негізгі түсіндірме принципінә айналдырды-бұл термин мәдени белгілердің бір қауымдастықтан екіншісіне ауысуын білдіре бастады. Йейлдің профессоры Э. Хантингтон [7][7,1216] экологиялық тәсілді дамытып, климат пен қоршаған ортаның

табиғи ресурстары осы табиғи ресурстарда бар мәдениеттің тарихы мен дамуына терең із қалдыратынын сөзсіз дәлелдеді шарттары. Ақырында, көрнекті Британдық антрополог Б. Лосев [8] [8,986] мәдениеттің мәніне функционалды көзқарасты негіздеді, онда оны құрайтын элементтердің жиынтығын ғана емес, сонымен бірге адамның негізгі табиғи қажеттіліктеріне сәйкес келетін жүйені көрді. Күнделікті өмір тарихы «жеке тәжірибенің барлық алуан түрлілігін және тәуелсіз мінез-құлық нысандарын» жаңғыртуды, «адамның жұмыста және одан тыс жерде» зерттеуін талап етеді. Яғни, күнделікті өмірді талдауда «негізінен тарихта аты-жөні жоқ адамдардың өмірлік мәселелері» өзек болады. және, ең алдымен, адамдар әртүрлі құрылымдар мен процестердің әсерін қалай сезінеді деген сұрақ. Тарихи-эстетикалық тәсілдің мақсаты өткен фактілерді, белгілі бір дәуірдегі заттарды сипаттау болып табылады. Мұндай жұмыстардың ішінде бірнеше іргелі жан – жақты еңбектерді атауға болады, ең алдымен XIX ғасырдың аяғында белгілі неміс ғалымы Ф. Соколов [9][9,1436] «материалдық мәдениеттің иллюстрацияланған тарихы» — бұл өзара тәуелділікті, уақыт өте келе мәдени дәстүрлердің үздіксіздігін және тарихи даму процесінде олардың өзара байыту жолдары. Осыған дейін де Берлин өнер академиясының профессоры Герман Вейс дәл осындай көзқараспен салыстырмалы шолуды жүзеге асырды, «әлемдік мәдениеттің әмбебап тарихы» еңбегінде. Бір қызығы, автор мәдениет деп философияны, өнерді және ғылымды емес, тек пәндік мәдениет деп атайтын нәрсені түсінді. Қазіргі заманның арасында зерттеу жұмыстарын м. н. Мерцалованың «әр түрлі замандар мен халықтардың костюмі» деп атайық. Бұл жұмыстар кең Тарихи материалға негізделген және көптеген иллюстрациялармен расталған жекелеген дәуірлер мен ұлттардың объективтілігінің сипаттамаларын қамтиды. Мерцалованың[10] [10,35-376] жұмысы мамандар арасында костюм тарихына арналған отандық ғылымдағы ең толық және терең еңбек деп танылды. Зерттеуші бүкіл өмірін осы мәселеге арнады, кітап үнемі редакцияланып толықтырылды. Алайда, бұл орасан зор жұмыста Тарихи жазықтықтан теориялық жазықтыққа шығу мүмкіндігі жоқ, бұл өте тән. Осылайша, ғылыми әдебиеттерде объектілерді қарастырудың негізгі маңызды жазықтығы жоқ заттарды қалыптастырудың әртүрлі әдістері, философиялық мағынадағы әдістер бастапқы принциптердің жиынтығы ретінде. Бірақ бұл әдістер әртүрлі және олар, шамасы, дәуірге немесе аймаққа, материалға байланысты конструкциялар, басқа себептерден қанша. Бұл әдістердің мәнін түсіну өте маңызды, өйткені олар мінезді анықтайды және объектіні қалыптастыру және оны бағалаудың оңтайлы позициясы. Бұл проблема социологиялық тұрғыдан жанама түрде қозғалады материалдық орта элементтерін зерттеу бөлімі. Мұнда қоғамның қажеттіліктері, әлеуметтік тапсырыс және, тиісінше, өнімді қалыптастыру принциптері. Бұл мәселе ол әсіресе қатаң бәсекелестік жағдайында тауарларды жобалау ретінде дизайнның дамуына байланысты өзекті болды. Ол кәсіби К. М. Кантор, В. И. Тасалов, В. Л. Глазычев және басқа отандық мамандар. Туралы сыни пікірлермен тұтыну қоғамында» коммерциялық дизайн » деп аталатын Батыс авторлары бірнеше рет өнер көрсетті, соның ішінде В.Папанек, Т. Малдонадо, Дж. Нельсон, Дж. Бодриллард. Алайда аталған

авторлардың міндетіне нарықтық механизмнің әлеуметтік-экономикалық серіппелерін ашылуы кірді, бірақ заттың қалыптасу процестерінің мәніне ену емес. Әлеуметтік психология келесі процестерге қызығушылық танытады және әр түрлі жағдайларда дайын нәрсе оны әр түрлі қиылысу тұтынушылар топтары, қажеттіліктерді манипуляциялау және т. б. осы саладағы барлық зерттеулер костюмнің тікелей байланысына және сатып алушы адам. Саясатты жоғарыдан зерделеуден бас тарту оның микротарихи деңгейде қоғамдық және жеке мүдделердің соқтығысуы төмен екендігіне баса назар аударудан туындады. Людткенің айтуынша, осылайша ғана адамдардан «қуыршақ» болудан аулақ болуға болады. Дегенмен, «жергілікті» ерекшеліктерді қамту тек «қарапайым» адамдарды зерттеу шеңберінен шығуды талап етеді, өйткені қоғамдық қатынастар мен қақтығыстардың реңктері меншік пен билік құқығымен, атап айтқанда, олардың символдық көрінісімен белгіленеді. Әлбетте, қазіргі орыс тарих ғылымында күнделікті өмірдің тарихы дереккөздермен жұмыс істеудің позитивістік әдістерінің айқын өзін-өзі сарқылу толқынында және бұрынғы түсіндірме парадигмаларының ескіруі толқынында пайда болды — марксистік және құрылымдық. Кеңестік күнделікті өмірді зерттеудің проблемалық саласы келесі негізгі тақырыптардан тұрады:

- кеңестік «пейзаждың» қалыптасуы;
- қала тұрғынының мемлекеттік және жеке тұрғын үй кеңістігін өзгерту;
- совет адамының өмір сүру сапасы;
- кеңестік күнделікті өмірдің гендерлік аспектілері;
- Кеңестік балалық шақ: мектеп және балалар әдебиеті, балалар киносы мен театры;
- көші-қон күнделікті өмірдің факторы ретінде: қашу және қуу, қоныс аудару және қоныс аудару

«Өмір заттары» — кеш социализм дәуіріндегі материалдық объектілер мен кеңестіктердің Әлеуметтік және мәдени тарихы. Ол кеңестік заттардың өмірбаянын қадағалайды, кейінгі кеңестік кезеңнің материалдық әлемі кеңес халқының гендерлік рөлдеріне, әдеттегі таңдауларға, әлеуметтік траекторияларға және қиялдағы ұмтылыстарға қалай әсер еткенін зерттейді. Алексей Голубев [11][11,476] саяси құрылымдар мен дискурстық шеңберлерді кеңес азаматтарын қалыптастырудың жалғыз тетіктері ретінде қарастырудың орнына, кеңес адамдарының жеке және ұжымдық болмысын негіздеу үшін объектілер мен кеңестіктерді қалай пайдаланғанын зерттейді. Сонымен қатар, Голубев кеңес азаматтарына ғарыштық зымырандар мен ұшақ модельдерінен бастап тарихи ғимараттарға, үйдегі спорт залдарынан бастап Сталиннен кейінгі тұрғын үйлердің дәліздері мен жертөлелеріне дейін өздерін және қоршаған әлемді түсінуге көмектескен нәрсені қайта ашады. Осы әртүрлі материалистік хоббилермен көптеген кеңестік адамдардың коммунистік режимнің оларды ұтымды

ұйымдастырылған, тәртіпті және оңай басқарылатын қауымдастыққа айналдыру әрекеттеріне нұқсан келтіру жолдарын қарастырады.

Кеңестік күнделікті өмірді зерттеуге айтарлықтай әдістемелік және тарихнамалық үлес қосқан бірқатар зерттеулерді ерекше атап өтуге болады. Олардың ішінде Н.Н. Козлова [12][12,1356] «Кеңес халқы: Тарихтан көрініс», «Халық мұрағаты» материалдары негізінде және нақты интеллектуалдық контекстке енгізілген. 1990 жылдардағы зерттеушілерге қарағанда Кеңестік өткенді «қайтарылмайтындай жоғалып кеткен» және «ауру» деп бағаласа, Козлова өткен мен бүгінгінің арасындағы шекараны өтпейтін нәрсе деп санамады: «Кеңес қоғамы — мұнда және қазір болып жатқан нәрселердің алғышарты». Яғни, кеңестік күнделікті өмірдің нормалары мен құндылықтарын зерттей отырып, ол өзінің нормалары мен құндылықтарын анықтауға және нақтылауға ұмтылды. Мәтіндегі автордың аналитикалық баяндауының және кейіпкерлер өмірбаянының үзінділерінің кезектесуін не анықтады. Козлованың көзқарасы бойынша, кеңес халқының тәжірибесі негізінен әмбебап сипатта болды, басқа елдердегі замандастарының тәжірибесінен түбегейлі айырмашылығы жоқ.

Қорытынды. Осылайша біз зерттеулердегі келесі бөлімге келдік – аксиологиялық. Заттар әлеміндегі құндылық қатынастарының барлық шеңберінің ішінде негізгілері утилитарлық және эстетикалық болып табылады. Сонымен қатар, соңғысы дизайн теоретиктерінің аксиологиялық рефлексиясының орталығында болды. Сонымен, заттардың эстетикалық құндылығы мәселесі А.Иконников, К. Кантор, М. Федоров, С. Хан-Магомедов және басқалардың еңбектерінде қарастырылды. Пәндік қызмет пен сараптама практикасы теориядан күтеді. Ең алдымен, сенімді негіз, бағалау қызметінің өзегі – объектінің бағаланатын қасиеттерінің құрамы мен өзара байланысы, яғни бағалау критерийлерінің құрылымы туралы бастапқы сұраққа. Алайда, зерттеулер және мұнда, барлық қарастырылған бағыттар сияқты, олар тақырыпты құру тәжірибесіне, сондай-ақ оны бағалауға жол бермейді, заңдылықтар, талаптар, принциптер, критерийлер жүйесін ашпайды. Ұсынылған» эскиздік » шолу бүгінгі күні сөздің қатаң мағынасында пәндік әлем теориясы жоқ деген қорытындыға келеді. Сондықтан мұндай теорияның негіздерін анықтауға тырысу өте өзекті болып табылады: тақырыптың мәнін мәдениет құбылысы, оның қалыптасу заңдылықтары және алынған қолдану жолдары ретінде ашу оны жобалау мен бағалаудың әлеуметтік тәжірибесіне қорытынды жасалады.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.